

POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE – MOŽNOSTI, LIMITY, PERSPEKTIVY

plk. PhDr. JUDr. Jana Firstová, Ph.D.

Problematika postpenitenciární péče – zacházení s osobami po výkonu trestní sankce především trestu odnětí svobody přináší řadu otázek, úskalí a problémů, které je třeba intenzivně řešit. Jedná se o problematiku interdisciplinární, jež vyžaduje komplexní, koordinovaný, integrovaný přístup založený na výměně poznatků, zkušeností a dobré praxe mnoha odborníků. Každé setkání profesionálů penitenciární teorie a praxe má potenciál přispět k otevření závažných otázek, k erudované diskusi nad příslušným tématem a tím i k následnému efektivnímu řešení. V duchu této myšlenky byla též na půdě Policejní akademie ČR v Praze dne 16. října 2015 pořádána Vědecká konference s mezinárodní účastí na téma „Postpenitenciární péče – možnosti, limity, perspektivy“. Konferenci pořádala katedra kriminologie Fakulty bezpečnostně právní PA ČR v Praze ve spolupráci s Českou kriminologickou společností a RUBICON centrem. Záštitu nad konferencí přijala ministryně práce a sociálních věcí Mgr. Michaela Marksová.

V první části plenárního zasedání zazněly příspěvky zástupců stěžejních rezortů působících v dané oblasti a to Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR. Vystoupili též zástupci neziskového sektoru, kteří představili některé příklady dobré praxe společně s dalšími úvahami nad možnou spoluprací zasahující penitenciární proces jakožto proces kontinuální - zacházení s pachateli trestné činnosti.

Následovaly další příspěvky mnoha odborníků penitenciární praxe zasahující specifické oblasti penitenciárního a na něj úzce navazujícího postpenitenciárního působení např. oblast rodinných vztahů, poskytovatelů postpenitenciárních služeb – náboženských organizací, sociálních kurátorů či jednotlivé oblasti postpenitenciárního působení – vzdělávání, zaměstnávání, finanční poradenství apod. V plenárním zasedání též vystoupili zástupci penitenciární praxe ze zahraničí konkrétně z Generálního ředitelství Sboru vězeňské a justiční stráže Slovenské republiky a zástupci akademické sféry Akademie Policejního sboru v Bratislavě a University Wroclaw. Ti seznámili účastníky konference se zkušenostmi, příklady dobré praxe, ale též s problémy, se kterými se při poskytování penitenciární a na ní navazující postpenitenciární péče ve svých zemích setkávají.

Z jednotlivých na konferenci odprezentovaných příspěvků bych si dovolila na tomto místě shrnout následující.

Nesporně je úspěšný proces resocializace úzce provázaný s kvalitně prováděným odborným zacházením s pachatelem trestného činu ve všech fázích trestního řízení. Jedná se o kontinuální proces, který nekončí propuštěním odsouzeného na svobodu. V řadě případů se však právě kontinuita zacházení vytrácí, aktivity jsou realizovány duplicitně, či pouze formálně.

Nezbytnou součástí tohoto kontinuálního interdisciplinárního procesu je jistě oblast vzdělávání. Je třeba si uvědomit, že úroveň dosaženého vzdělání do jisté míry ovlivňuje proces reintegrace odsouzeného zpět do společnosti. Tomuto aspektu je třeba věnovat zvýšenou pozornost ve všech fázích výkonu trestu odnětí svobody s důrazem kladeným na zajištění určité kontinuity celého procesu v duchu spolupráce s dalšími subjekty postpenitenciární péče s cílem zvýšení počtu propuštěných, kteří budou ve vzdělávacím procesu pokračovat též po propuštění. Na tomto místě je velice důležitým aspektem motivace odsouzeného, s motivací je třeba pracovat v průběhu celého výše zmíněného kontinuálního procesu. Na místě je určitě přehodnocení stávajícího systému. Pozornost je třeba zaměřit na obory odpovídající požadavkům na trhu práce.

Další velice významnou oblastí je zaměstnávání odsouzených a následně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. V rámci zacházení s odsouzenými je nezbytně nutné vybavit odsouzené potřebnými pracovními kompetencemi, návyky – tyto u nich rozvíjet, případně u značné části odsouzených pracovat intenzivně na jejich utváření. V tomto ohledu se jeví jako nezbytně nutná spolupráce se subjekty potenciálních zaměstnavatelů, taktéž institucemi poskytujícími reintegrační programy s přesahem na trh práce. Je nutné o možnostech budoucího uplatnění na trhu práce informovat odsouzené již ve fázi před propuštěním. Opět zde vystupuje do popředí otázka motivace. Především na výstupním oddělení – prostřednictvím akreditovaných subjektů (NNO) a intenzivnější spolupráce s vězeňskou službou. Vhodné by bylo též vytvoření systému pobídek pro potenciální zaměstnavatele – jak pro odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, tak pro osoby propuštěné. Užší spolupráce ministerstva spravedlnosti s ministerstvem práce a sociálních věcí - vytvoření společné pracovní skupiny. Samostatnou otázkou pak je zaměstnávání osob se záznamem v rejstříku trestů a nově se otevírající otázka přestupkového rejstříku.

Na konferenci byla hojně diskutována též otázka spolupráce jednotlivých subjektů. Z pohledu vězeňské služby lze konstatovat, že poměrně slušně funguje spolupráce s PMS (i když ne na všech místech je ze strany vězeňské služby tato spolupráce pozitivně hodnocena). Bylo by

žádoucí vytvořit síť akreditovaných subjektů následné péče na základě poznatků tzv. dobré praxe, které budou intenzivně zapojeny do procesu reintegrace propuštěných zpět do společnosti. Je však nutné v tomto ohledu pracovat též s odsouzenými v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, podnítit u nich zájem o tyto služby – informovat - vysvětlovat – zprostředkovat. Pro naplnění této myšlenky by však bylo třeba navýšení kapacity výstupních oddělení a intenzivnější spolupráce s externími subjekty postpenitenciární péče.

Samostatnou otázkou jsou pak odsouzení s různými typy závislostí. Přibývá počet odsouzených osob s různými typy závislostí, je třeba zaměřit zvláštní pozornost na vytváření specializovaných programů zacházení s přesahem do postpenitenciární péče. Na tomto místě vyvstává následně otázka ochranného léčení v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a možnost (úzce spojená se správnou motivací) pokračování též po propuštění.

V závěru bych si dovolila apelovat v souvislosti s nově připravovanou strategií prevence kriminality na věnování širšího prostoru ve strategii též oblasti terciární prevence. Bohužel oblast terciární prevence je doposud ve strategii prevence kriminality nedostatečně řešena. Je žádoucí v této oblasti navázat užší spolupráci s resortem ministerstva vnitra při vytváření strategie, formou účasti odborníků v pracovních skupinách, důslednějším prosazováním aktuálních otázek - principů, priorit z oblasti terciární prevence v rámci Republikového výboru pro prevenci kriminality.

Právě proběhlá a na tomto místě, alespoň v omezené míře, prezentovaná konference a obdobná odborná setkání jsou významnou platformou, kde je možné výše uvedená témata diskutovat. Organizátoři konference doufají, že myšlenky na konferenci prezentované odborníky z různých oblastí si našly své posluchače a koneckonců též realizátory, které mnohé vhodné náměty pro zlepšení postpenitenciárního působení v podmínkách České republiky přenesou též do praxe.